

Motion till riksdagen 2005/06:L346

av **Christer Adelsbo (s)**

Friköp av historiska arrenden

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om friköp av historiska arrenden.

Motivering

Sveriges förändring från jordbrukarsamhälle till industrination skedde relativt sent om man jämför med våra europeiska grannar. Idag är Sverige ett av världens mest utvecklade länder när det gäller demokrati, jämställdhet, offentlig insyn och andra saker som vi förknippar med ett modernt samhälle.

Trots det finns det fortfarande kvar rester av det gamla feodalsamhället – rester som är direkt odemokratiska men som på något envist sätt ändå lyckats överleva ända in till 2000-talet. Det är lika häpnadsväckande som oförståeligt. Det handlar om rätten – eller snarare avsaknaden av rätten – för jordbruksarrendatorer att friköpa de gårdar som man i generationer bebyggt, bebott och brukat under adligt förmyndarskap. Först år 2003 upphörde adelns privilegiebrev från 1723, ett nästan 300 år gammalt lagbrev som styrt stora delar av landsbygdsbefolkningens öden. Det är nu hög tid att ta det sista steget, och göra sig av med den historiska orättvisa som finns kvar från denna tid genom att tillåta friköp av historiska arrenden.

Det är helt orimligt att generationer brukare och självständiga gårdar, som en gång i tiden hamnat under fideikommiss m.fl. historiskt betingade ägarkategorier, skall för all framtid vara fråntagna rätten att på fri grund utveckla sina jordbruk.

Inget annat land i Europa har sedan demokratin införts, tillåtit fortsatt osjälvständighet för en jordbruksbefolkning under feodalt grundade ägarsystem.

En annan aspekt som är viktig att lyfta fram är att arrendatorerna själva har fått svara för investeringar, för hela riskkapitalet och därmed har fått bära den totala företagsekonomiska risken för växtodling och djurhållning. Det värde som arrendegårdarna representerar för jordägarna har alltså till stor del skap-

Fel! Okänt namn på

ats genom det arbete som arrendatorerna och deras släkt utfört och genom de ekonomiska uppoffringar som de har gjort.

Man kan jämföra med en villaägare som har lagt ned tid och pengar på att rusta upp sitt hus men blir förnekad rätten att köpa huset. Allt det mervärde man lagt till huset genom sitt arbete gynnar bara den som äger huset, som självklart ser ett ekonomiskt intresse i att säga nej till ett köp. Även om budet är i nivå med marknadspriser.

Dessutom har jordägarna, på flera håll, chockhöjt arrendeavgifterna. Krav på både 50 % och 100 % höjning av avgifterna har förekommit. Under senare år har det i inte ringa utsträckning också förekommit indragning av åkermark till storgodsens från arrendeställen även med välrustade ekonomibyggnader i det uppenbara syftet att komma i åtnjutande av EU-bidrag.

Det har gjorts vissa frivilliga överenskommelser där arrendatorer getts rätten, av stat och kyrka, att köpa loss det land man brukat i århundraden. Men kartläggningar visar att förhållandet är tvärtom för adel och storgods: de medger i princip inga friköp. Det är hög tid att ändra på denna förlegade orättvisa.

Frågan har stötts och blötts i Sveriges riksdag men tyvärr har lite hänt. Den 30 november 1989 togs ett beslut med stor majoritet att avskaffa denna kvarleva, ett beslut som också väckte förhoppning hos den yngre generationen arrendatorer. Många unga vägrar ta över jorden för att stå under adligt förmyndarskap såsom deras föräldrar har gjort. Resultatet blir att jord, hus och allt vad bondegenerationer har skapat blir ännu en gåva till arvtagare till adel och storgodsens.

Många unga känner olust att gå in i ett system de anser höra det förgångna till. De har växt upp och utbildat sig till lantbrukare under en tid med vetskap om riksdagens klara ställningstagande 1989, om att friköpsrätt skulle genomföras.

1990 års arrendekommitté (SOU 1991:85) följde upp 1989 års riksdagsbeslut genom att enhälligt förorda en friköpslag som skulle omfatta bönder under adeln, kyrkan, Domänverket samt universiteten.

Vad vi nu 16 år senare kan konstatera är att trots riksdagsbeslut och klara förord för friköpsrätt från Arrendekommittén har någon sådan fortfarande inte införts.

Regeringskansliet gav våren 2000 en utredning i uppdrag att utreda frågan om historiska arrenden på nytt. En utredning som nu har varit föremål för beredning i Regeringskansliet i snart två år.

Det som oroar är att man skall lägga ”locket på” i detta ärende och att man i så fall skall bygga sitt ställningstagande på slutsatsen i utredningen.

Utredningen fastslog att det inte finns tillräcklig anledning till att lagstiftningsfrågan skall utredas på nytt. I detta kan man instämma, för frågan har blivit ordentligt utredd, och den har stötts och blötts i riksdagen under en redan alldeles för lång tid.

Utredningens slutsats däremot kan jag inte instämma i. Att hänvisa till att de som drabbas är så få att vi behöver inte göra något är mycket tveksamt.

Detta tar inte på något vis bort den orättvisa som arrangementet med historiska arrenden skapar.

Fel! Okänt namn på

Skulle vi föra samma resonemang så fort som det handlar om minoritetsgrupper undrar jag vad vi skulle få för samhälle.

Det har också framkommit nya alarmerande saker efter det att utredningen kom, bl.a. följande:

En mycket häpnadsväckande dom mot en arrendator som haft sin gård i fyra generationer och ville överlåta verksamheten till sin son, som hela livet varit inställd på just detta. Av någon anledning motsatte sig greven detta och trots att verksamheten bedrivs på nästan 70 hektar och trots att man har börjat med flera nya grepp och idéer kom man fram till att verksamheten inte var utvecklingsbar.

Om inte närmare 70 hektar räknas som utvecklingsbart faller närmare 85 % av alla arrendatorer på detta.

Ett annat problem som dykt upp på senare tid är att många jordägare försöker komma åt kontrollen av de stödrätter som tillhör brukarna.

Banker har börjat kräva högre säkerhet för kredit. Detta är något som också har drabbat flera arrendatorer som inte äger sin egen fastighet.

Denna aggressiva attityd hos adeln och storgodsägare gör mig djupt oroad. Detta gör inte att de blir mer benägna att självmant bevilja friköp utan det ger snarare signalen att inte ens godkänna släktövertagande längre.

Vi måste vakna och börja reagera på det som håller på att ske; det börjar hasta med att införa den historiska reformen, om det skall finnas några kvar att rädda till enskilt ägande.

I lagutskottets betänkande från 2003 (2003/04:LU15) konstaterades följande: "Remissbehandlingen av departementspromemorian nu är avslutad, och promemorian är nu föremål för beredning inom Regeringskansliet. Utskottet utgår från att pågående beredningsarbete bedrivs med erforderlig skyndsamhet." Hittills har dock inget förslag presenterats. Som nämnts tidigare har denna fråga beretts och utretts alldeles för länge.

I Danmark och andra nordiska länder har man gjort något åt detta och infört en laglig rätt till friköp av historiska arrenden. Danmark gjorde detta redan 1919.

Det är dags att Sverige gör detsamma. Vi måste våga erkänna att vi har kvar ett gammalt ståndsbetingat ägarmandat över hela bygder som blockerar och fortsätter att blockera rätten till enskilt ägande för jordbruksbefolkningen. Grundbulten i frågan är att det är en kvarleva från ett helt annat samhällssystem.

Att avskaffa de sista resterna av ett feodalt system borde vara ett självklart led i en politik för ökad social och ekonomisk rättvisa. Det är dags att vi anpassar verkligheten till den bild vi gärna målar upp av det moderna Sverige. Det är hög tid att ta bort de sista resterna av feodalsamhället.

Stockholm den 29 september 2005

Christer Adelsbo (s)